

Деревянко Б.В.,

к.ю.н., доцент, завідувач кафедри господарського та екологічного права Донецького юридичного інституту Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка

ІННОВАЦІЙНА СКЛАДОВА ДІЯЛЬНОСТІ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

На сучасному етапі розвитку суспільства, науки і техніки в Україні продовжує мати місце недооцінка інноваційного потенціалу навчальних закладів (НЗ) взагалі та вищих навчальних закладів (ВНЗ) зокрема. Така ситуація є невиправданою і такою, що заслуговує на дослідження з метою виправлення.

Значне поліпшення якості освіти за рахунок удосконалення її методико-матеріальної забезпеченості є одним із завдань глобалізації. У ХХІ столітті відбувається поступовий перехід від репродуктивної, авторитарної освіти до освіти гуманістичного, інноваційного типу зі збереженням української культурно-історичної традиції. ВНЗ повинні виступати в цьому не як об'єкти, а як суб'єкти формування освітнього простору, тому що в подальшому у межах «Європейського простору вищої освіти» буде підвищуватися їх відповідальність за якість вищої освіти [1, с. 34]. І в межах новітніх освітніх програм знаходить місце науково-інноваційна складова, спрямована на виявлення учнів і студентів, які мають аналітичні здібності, стимулювання педагогів і студентів до вироблення нового продукту під час практичних занять та у спеціальних лабораторіях, залучення представників промислових та інших підприємств до участі у фінансуванні та реалізації науково-інноваційних проектів.

Російськими економістами пропонується надшвидкими темпами переводити економіку на інноваційний шлях розвитку. Для цього важливо нарощувати зусилля на таких напрямках, як: а) збільшення обсягів бюджетного та позабюджетного фінансування освітніх установ (у тому числі з урахуванням світової практики пріоритетного ресурсного забезпечення освіти); б) збільшення частки висококваліфікованих працівників у структурі випускників системи довузівської професійної освіти, у тому числі на основі покращення якості навчальних програм; в) підвищення престижності і привабливості для населення і бізнесу установ

спеціальної професійної освіти, здатних готувати високоякісні і затребувані життям кадри робочих і спеціалістів; г) сприяння зростанню управлінської та педагогічної кваліфікації спеціалістів установ довузівської професійної освіти початкового та середнього ступеня, надання цим організаціям інноваційного та інтегрованого характеру, що відповідає перспективним вимогам ринку праці [2, с. 39].

Проте на сьогодні, на жаль, у досліджуваних правовідносинах присутній «пострадянський синдром», за якого освіту відділено від науки.

Це свідчить про те, що Україна отримала у спадок організацію наукової діяльності, яка відрізняється від західної. Типова закордонна практика передбачає, що університети, де студенти отримують знання, обов'язково є осередками наукових досліджень [1, с. 27].

Як вважає О.Х. Юлдашев, проект Закону «Про внесення змін до Закону України «Про вищу освіту» і Стратегія інноваційного розвитку України на 2010-2020 роки в умовах глобалізаційних викликів ніяк не пов'язані. Пояснюється це просто. Різні колективи, різні розробники згаданих документів. Скоріше за все розробкою законопроектів про освіту займаються одні, а підготовкою проектів відповідного законодавства про науку – зовсім інші фахівці. І можна бути впевненим, що вони не контактують [3, с. 275]. Безпідставно ВНЗ «не знайшлося місця» в Законах України «Про інноваційну діяльність» та «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» [4, с. 100].

У Європі ж крім освітніх та наукових закладів до суб'єктів реалізації інноваційних програм і проектів належать також представники індустрії. Так, у ФРН підприємницькі об'єднання покладають на себе відповідальність за організацію і зміст професійної освіти та запровадження освітніх інновацій [2, с. 54]. При цьому «покладають відповідальність» означає фінансують і забезпечують необхідними ресурсами. У нас же незважаючи на наявність законодавства, яким передбачено мінімальні розміри відрахувань на освіту та інноваційний розвиток, – їхнє фінансування зменшується.

Сказане призвело до погіршення стану матеріально-технічної бази ВНЗ та їх соціальної інфраструктури, гальмувало й продовжує гальмувати впровадження

нових інноваційних технологій і засобів навчання. Ці обставини обумовили появу такого виду освітніх послуг, як платні, що отримали законодавче закріплення як додаткові джерела фінансування державних ВНЗ [5, с. 8].

У РФ для подолання проблем фінансування наукових досліджень у НЗ та залучення промислових підприємств й інших суб'єктів господарювання до цих процесів наказом Міністерства науки та освіти від 16 червня 2000 року № 1788 було затверджено науково-технічну програму «Наукові дослідження вищої школи за пріоритетними напрямками науки і техніки», яка має підпрограму «Інновації вищої школи та їх реалізація». На базі концепції інноваційного розвитку «університет – підприємство – галузь – територія» для координації робіт вищою школою створено інноваційно-інвестиційні центри та комплекси. Їх діяльність дещо покращила стан справ, але головним є розробка нової державної стратегії інноваційного розвитку із більш чітким визначенням саме інвестиційних можливостей вищої школи як у забезпеченні кадрового потенціалу, так і інноваційного технологічного забезпечення [1, с. 28].

Інвестиції повинні спрямовуватися для отримання інноваційного продукту шляхом застосування потужностей НЗ. Проте і НЗ через інвестиції, отримані від промислових та інших суб'єктів господарювання і держави, можуть та повинні запроваджувати інноваційні технології у процеси своєї діяльності.

У плануванні інноваційного розвитку освітніх установ В. Лісов вважає важливим виділяти наступні основні типи нововведень: а) педагогічні (використання нових способів і прийомів засвоєння учнями матеріалу з дисциплін, побудови навчально-виховного процесу, організації самостійної роботи учнів і їх «занурення» у виробничі реальності); б) інформаційно-технологічні (застосування автоматизованих систем збору і передачі даних, контролю й аналізу вітчизняних показників діяльності установ тощо); в) економічні або економіко-управлінські (запровадження нових систем планування, матеріального і морального стимулювання, нормативних підходів тощо); г) організаційні або організаційно-управлінські (пов'язані перш за все з прогресом інтеграції за участю установ початкової та спеціальної професійної освіти в усіх можливих формах); д) соціальні

(спрямовані на забезпечення більш високого рівня соціально-психологічної студентської спільноти, на соціалізацію освіти тощо) [2, с. 49].

Як бачимо, реалізація інновацій в освітній сфері як і в інших галузях та сферах виробництва залежить від інвестицій. При цьому інвестиції, отримані з різних джерел, витрачаються на вироблення та запровадження інвестицій у виробництво та саму освітньо-наукову діяльність.

На думку російського економіста, у РФ організація конкурсного розподілу інвестиційних ресурсів МОН РФ потребує перебудови. Тут необхідне вироблення на федеральному рівні пріоритетної сукупності цільових інноваційних завдань, посилення окремо взятим установам професійної освіти або їх регіональним і/або галузевим пулам. Умови конкурсу повинні містити критерії оцінки повноти та якості проектного вирішення цільового завдання, відповідні обсяги і строки фінансування. При цьому самі інноваційні проблеми, вирішення яких виносяться на конкурс, повинні тісно пов'язуватися зі стратегією інноваційного розвитку національної системи професійної освіти [2, с. 47]. Те саме можна сказати і про реалізацію інвестиційних ресурсів МОН, сім'ї, молоді та спорту України.

Джерелами інвестування можуть бути державні та зарубіжні субсидії, банківські кредити, кошти замовників і спонсорів, розширення системи грантів, розвиток інноваційних фондів, економічне стимулювання і пільгове оподаткування вищої освіти. Держава має забезпечити оптимальне співвідношення інвестицій із бюджетних і позабюджетних, вітчизняних і зарубіжних джерел, створити відповідну правову базу, щоб не втратити пріоритет національних інтересів в освіті, не послабити її загальносуспільний характер [6, с. 61].

Прогресивним виглядає утворення так званих наукових або технічних парків. Тим більше, що позитивний досвід їх функціонування є і в Україні і в багатьох зарубіжних країнах. Сьогодні у найбільш розвинених країнах світу існують та успішно функціонують сотні таких структур, і їхня кількість безупинно зростає [7, с. 83].

Сербський дослідник А. Чіріч пропонує розвивати в університеті форму наукових парків через:

- утворення галузевих інноваційних інкубаторів при факультетах, що мають кадровий та інший інноваційний потенціал;
- утворення інкубатора у самому університеті на основі об'єднання інноваційного потенціалу факультетів у складі університету [8, с. 446]. Видається, що в українських реаліях слід починати з другого варіанту, який поступово перейде до першого.

Проте й утворення та утримання технопарку вимагає значних інвестицій, які треба вилучити з виробництва, де їх також бракує.

Щоб зацікавити суб'єкта господарювання до створення та участі в інноваційно-виробничих об'єднаннях підприємств, О.В. Куцурубова-Шевченко слушно вважає за необхідне закріпити у законодавстві такі форми державного стимулювання:

- пряме бюджетне фінансування наукових досліджень і розробок, що виконуються в господарському об'єднанні через вузівські науково-дослідні лабораторії і мають в подальшому впроваджуватися на виробництві учасника об'єднання;
- поширення на господарське об'єднання пільгових умов оподаткування, які має ВНЗ;
- пільгове кредитування інноваційних проектів, які здійснюються в рамках господарського об'єднання за участі ВНЗ [9, с. 209].

Зрозуміло, що надання інвестиційних, податкових та інших пільг, дотацій, компенсацій, цільових інновацій та субсидій та інших привілеїв хоча і передбачено частиною 2 статті 12 Господарського кодексу України та нормами спеціального законодавства, проте в умовах намагання проведення Україною жорсткої монетарної політики є небажаним.

Однак «внесок держави та суспільства в університет не є збитком... Витрати такого роду являють собою довгострокові інвестиції суспільства у фундаментальні дослідження, у техніко-технологічний, економічний, соціальний, охорони здоров'я, культмасовий, духовний та інші види розвитку суспільства. Проте університету слід більше розвивати спосіб набуття власних додаткових засобів, особливо здійсненням НДДКР, проектів та інноваційного трансферта знань» [8, с. 447].

А отже, виведення вітчизняних ВНЗ на рівень навчально-науково-дослідницьких ВНЗ європейського рівня можливе завдяки застосуванню механізму навчально-науково-промислової інтеграції із залученням інвестицій із практичної у навчально-наукову сферу шляхом утворення технопарків та інших об'єднань підприємств, спрямованих на розроблення інноваційного продукту і запровадження його у практику. А найближчі дослідження повинні спрямовуватися саме на розвиток способів набуття ВНЗ власних додаткових засобів, особливо здійсненням НДДКР, проектів та інноваційного трансферта знань.

Література:

1. Внукова Н. Інноваційний потенціал вищої школи у глобальних викладах XXI століття / Н. Внукова // Вища школа. – 2010. – № 12. – С. 26-36.
2. Лисов В. Довузовское профессиональное образование в России: нынешнее состояние и вопросы модернизации / В. Лисов // Российский экономический журнал. – 2008. – № 7-8. – С. 35-55.
3. Юлдашев О.Х. Як вивести українську націю на новий цивілізаційний рівень (дійсне реформування у сфері освіти) / О.Х. Юлдашев // Актуальні проблеми держави і права. – 2010. – Вип. 52. – С. 274-280.
4. Спасибо-Фатєєва І. Необхідність трансформації українських вузів для запровадження інноваційної моделі приватно-державного партнерства // Вісник Академії правових наук. – 2008. – № 2 (53). – С. 97-105.
5. Пономаренко Г.О. Поняття та особливості освітніх послуг, які надаються державними вищими навчальними закладами / Г.О. Пономаренко // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. – 2009. – № 3 (46). – С. 6-14.
6. Боголіб Т. Характер і особливості ринкових відносин у системі вищої освіти / Т. Боголіб // Підприємництво, господарство і право. – 2006. – № 57-61.
7. Куцурубова-Шевченко О.В. Господарсько-правові проблеми функціонування державних вищих навчальних закладів / О.В. Куцурубова-Шевченко // Економіка та право. – 2009. – № 1. – С. 80-85.
8. Чирич А. Современная роль университета и его реформа / А. Чирич // Університетські наукові записки ХУУП. – 2007. – № 2 (22). – С. 438-447.
9. Куцурубова-Шевченко О.В. Правові умови створення та діяльності господарських об'єднань за участі вищих навчальних закладів / О.В. Куцурубова-Шевченко // Правові проблеми взаємодії держави і бізнесу : Матеріали I Всеукр. наук.-практ. Інтернет-конф., присвяч. 90-річчю СНУ ім. В. Даля (м. Луганськ, 3-10 лютого 2010 р.) / За загальн. редакц. О.В. Шаповалової. – Луганськ: Вид-во СНУ, 2010. – С. 207-210.

Деревянко, Б.В. Інноваційна складова діяльності навчальних закладів [Текст] / Б.В. Деревянко // Актуальні проблеми права інтелектуальної власності : матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції (11 червня 2011 р.) / уклад. Р. Є. Еннан, Г.О. Ульянова. — Одеса : Національний університет «Одеська юридична академія», 2011. — С. 18—20.